

A LELKIISMERET FILOZÓFIAI-PEDAGÓGIAI PROBLÉMÁJÁNAK ASPEKTUSAI

Az ember erkölcsi mércéjét mindenekelőtt a lelkiismeretesség és a szégyenérzet határozza meg. Az erkölcsösség rendszerében központi helyet foglal el a lelkiismeret, mint az ember által tudatosult belső lelki világának értékrendje.

A keresztény vallásban a lelkiismeret «Isten hangjaként» jelenik meg, uralkodik az ember szívében. Vallási nézetektől függetlenül az etika filozófiai jellege megköveteli az erkölcsi értékrend racionális magyarázatát.

Az ókori filozófusok közül elsőként Szókratész foglalkozott a lelkiismerettel. Véleménye szerint erkölcsi ítélkésünk forrása az önismeret. Híres tétele: «Ismerd meg önmagadat!». Tanítványait önismeretre, önvizsgálatra, önkifejezésre nevelte. Kr. e. V. században Arisztotelész más meghatározást alkalmazva kijelentette, hogy a lelkiismeret «jó ember igazságos bíraskodása».

A reformáció egyik sarkalatos kérdése az egyén lelkiismerete volt. Luther Márton tanítása szerint az «isteni hang» minden egyén tudatában jelen van felekezettől függetlenül.

A XVII – XVIII. századi filozófia cáfolta a lelkiismeret egyénnel született jellegét. Felhívta a figyelmet arra, hogy a lelkiismeret függ a társadalmi neveléstől, az életkörülményektől és az egyén érdekeitől. Mivel csak konstatálták ezt a függőséget, ezért a lelkiismeret relatív értelmezéséhez jutottak el. Ezen elmélet ellentétéként jött létre az autonóm egyéniség elmélete, mely szerint az egyén a társadalmi normáktól függetlenül saját erkölcsi törvényt hozhat létre (Rousseau). Kant szerint a gondolkodó teremtmény számára csak olyan erkölcsi törvény létezhet, amit saját magának alkot. Az autonóm egyéniség elmélete végül is Kant apriorisztikus értelmezéséhez vezetett, mely szerint a lelkiismeret nem szerzett érték. Minden ember erkölcsi lényként születésétől hordozza magában a lelkiismeretet [3]. Az autonóm személyiség elméletét mélyítve Fichte kijelentette, hogy az erkölcs egyetlen kritériuma «a tiszta Én» lelkiismerete, s ez nem rendelhető alá semmilyen külső tekintélynek. Idővel a lelkiismeretnek ez az elmélete az egzisztencializmus túlkapásaihoz vezetett, melynek etikai koncepciója az általános erkölcsi normák cáfolatát eredményezte. Hegel bírálta a lelkiismeret relatív és szubjektív értelmezését, amellyel rámutatott a lelkiismeret ellentmondásos voltára. Viszont az egyént befolyásoló társadalmi tudatot vizsgálva Hegel az objektív idealizmus jegyében értelmezte, mint az absztrakt szellem megnyilvánulását az egyén vallásossága által [2].

Az utóbbi évszázadok materialista és egzisztenciális filozófiájában a lelkiismeret fogalma úgy nyilvánul meg, mint az ember küldetésének felismerése. Jelszava: «Légy önmagad!». Ennek a megközelítésnek az értéke abban nyilvánul meg, hogy a lelkiismeret ötvöződik az ember reális helyzetével. Ugyanakkor nem értelmezi a lelkiismeret következő aspektusait: befolyásolja az ember szabad döntéseit, kapcsolatba van az általános emberi értékrenddel.

A lelkiismeret az erkölcsi előírások legfőbb őre az emberben. Ez a latin «conscientia», a német «gewissen» vagy a görög «syneidesis» szónak felel meg. Mind a

három szó (a «con» vagy «cum», illetve a «ge» vagy «syn» előtaggal) az «együtt»-tudást jelenti. A lelkiismeret tehát nem enged titkot, «bennünk valaki még tud» dolgainkról. Jelenti ez a társadalmi, a szociális, a morális világ belső képviselőjét.

Lelkiismeretről akkor beszélhetünk, ha van rá erkölcsi alapunk, ha érinti a jó és a rossz, a kötelesség, felelősségtudat stb. fogalmát. Fontos, hogy a lelkiismeret hangja mindig lehetőséget nyújtson a szabad választásra, a szabad akarat megnyilvánulására. A lelkiismeretes élet mindig abszolút egyéni élet a konkrét szituációnak megfelelően alkalmazkodva létezésünk megismételhetetlen voltához. A lelkiismeret nélküli élet epizódok laza kapcsolata, mely céltalan, értelmetlen. Ezért a lelkiismeret a neveléstudomány és gyakorlat egyik legaktuálisabb problémája.

Ahhoz, hogy az embernek a lelkiismerete, a legfontosabb belső értéke, fejlődni tudjon, elengedhetetlenül fontos felfedezni és meglátni azt elsősorban a környezetében, az őt körülvevő személyekben. A gyermek lelkiismeretessé válását befolyásolja az, hogy mennyire tartják be a környezetében a lelkiismeret törvényeit. Más szóval: mennyire igazságosak a felnőttek.

A lelkiismeretesség a szocializáció és a nevelés során fejlődik. Ezért fontos nagy figyelmet fordítani a pedagógus-jelöltek erkölcsi-etikai nevelésére. A lelkiismeretesség folyamatának eredményét nem azzal mérhetjük fel, hogy a hallgatók elsajátították-e a kellő elméleti anyagot. Fontos az, hogy mennyire mélyen tették magukévá a lelkiismeretes pedagógus külső és belső megnyilvánulásait. E cél elérése érdekében különböző eszközök alkalmazhatóak. A gyakorlati órákon, foglalkozásokon ajánlatos olyan irodalmi alkotásokat elemezni, amelyekben általános erkölcsi-etikai normák szerint viselkedik a pedagógus, s pozitívan hat az általa oktatott, nevelt gyermekekre [1].

Annak érdekében, hogy a pedagógus-jelöltek képzésében megvalósuljanak a humanista elvek, melyeket már évszázadok óta alkalmaznak, bizonyos mértékben meg kell változtatni a pedagógiai intézményekben az oktató-nevelő folyamatot. Ezért szükséges a pedagógusok, és a hallgatók összefogása és kezdeményezése annak érdekében, hogy a pedagógusi hivatás magas erkölcsi, szellemi értéket képviseljen.

Irodalom

1. Човрій С. Ю. Проблема підготовки педагогічних кадрів на основі принципу високої духовності / С. Ю. Човрій / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання : Збірник наукових праць. – Київ : НПУ, 2004. – Вип. 1. – С. 166-169.
2. Mészáros István. Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe / István Mészáros, András Németh, Béla Pukánszky. – Budapest : Osiris Kiadó, 2003. – 417. p.

УДК 373.3.091.33-028.22(043.2)

ШЕЛЕЛЬО А. В.,
БРИЖАК Н. Ю.

Мукачівський державний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасний етап розвитку національної системи освіти та виховання характеризується поширенням інноваційних процесів, істотною особливістю яких є реальна варіативність, технологічність. Сучасні заклади загальної середньої освіти

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>